

علیرضا معیری

جناب آقای علیرضا معیری معاون آموزش و پژوهش وزارت امور خارجه سخنرانی زیر را در کنفرانس «قفقاز جنوبی در قرن ۲۱: چالش‌ها و فرصت‌ها» که در تاریخ ۱۵ تا ۱۷ بهمن ماه سال جاری در تفلیس پایتخت گرجستان برگزار شد ایراد نمودند:

ابتدا لازم می‌دانم برگزاری موفقیت‌آمیز کنفرانس «قفقاز جنوبی در قرن ۲۱: چالش‌ها و فرصت‌ها»^۱ را به برگزار کنندگان کنفرانس به‌خصوص به بنیاد مطالعات استراتژیک و بین‌المللی گرجستان^۲ تبریک بگویم و مراتب خشنودی خود را از حضور در شهر تاریخی و زیبای تفلیس اعلام نمایم.

تاریخ آشنایی ایرانیان با قفقاز به قدمت تاریخ چند هزار ساله ایران است و مقطعی از تاریخ ایران را نمی‌توان یافت که با قفقاز رابطه فرهنگی و تمدنی آن قطع شده باشد. آمیختگی تاریخی ایران و قفقاز به حدی است که نمی‌توان تاریخ قفقاز را بدون تاریخ ایران مورد مطالعه قرار داد و تاریخ ادبیات ایران و اساطیر تاریخی ایران بدون شناخت قفقاز قابل درک نیست.

قفقاز همواره در طول تاریخ منطقه‌ای مهم و استراتژیک بوده و حلقه اتصال دو قاره مهم اروپا و آسیا به شمار می‌رود. قفقاز محل تمدن‌های کهن و نقطه پیوند دو دین

1. The South Caucasus in the 21st Century: Challenges and Opportunities.
2. Georgian Foundation for Strategic and International Studies (GFSIS).

بزرگ اسلام و مسیحیت می‌باشد و امروز قفقاز یکی از مهمترین مسیرهای ترانزیت کالا و انتقال انرژی به شمار می‌آید.

فروپاشی شوروی و استقلال جمهوری‌های آذربایجان، ارمنستان و گرجستان موجب ایجاد شرایط جدید ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی در منطقه گردید و جمهوری اسلامی ایران نیز به جهت همسایگی با قفقاز ضروری دید تا تحولات منطقه را با دقت پیگیری نماید.

واحدهای سیاسی مستقل و جدید شکل گرفته ناشی از فروپاشی شوروی در قفقاز برای جمهوری اسلامی ایران به دلایل زیر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بودند:

به لحاظ تاریخی، تمدنی و فرهنگی این جمهوری‌ها قرابت خاصی با تاریخ و تمدن ایران داشتند؛

استقلال جمهوری‌های قفقاز جنوبی فضای مناسبی را به لحاظ امنیت مرزهای شمالی ایران فراهم آورد و بعد از سالیان طولانی، ایران از مرزهای شمالی خود احساس امنیت کرد؛ ویژگی‌های خاص اقتصادی منطقه ظرفیت بالای همکاری اقتصادی با ایران را فراهم ساخت؛ تحولات منطقه به لحاظ راهبردی، فرصت‌های جدیدی را برای جمهوری اسلامی ایران در منطقه و جهان بوجود آورد.

عوامل فوق موجب شد تا جمهوری اسلامی ایران شکل‌گیری وضعیت جدید در قفقاز جنوبی را فرصت ارزشمندی برای منافع ملی خود بداند و به لحاظ راهبردی دفاع از استقلال، حاکمیت، تمامیت ارضی و ثبات این کشورها را از اهداف راهبردی خود در منطقه محسوب نماید. بنابراین لازم بود تا جمهوری اسلامی ایران در مسیر باثبات سازی منطقه که پس از فروپاشی شوروی دچار ناامنی و بی‌ثباتی شده بود تلاش نماید.

از ابتدای فروپاشی شوروی و استقلال جمهوری‌های تازه تأسیس جمهوری اسلامی ایران برای با ثبات سازی منطقه اقدامات زیر را طراحی و پیگیری نمود:

- شناسایی سریع کشورهای تازه استقلال یافته و برقراری رابطه سیاسی و دیپلماتیک با آنان در بالاترین سطح؛

- اقدام به برقراری و گسترش همکاری‌های اقتصادی با کشورهای منطقه به‌عنوان پشتوانه همکاری‌های سیاسی و برقراری اعتبارات و مزیت‌های اقتصادی خاص برای تشویق همکاری‌های اقتصادی با کشورهای نو استقلال؛

- ایفای نقش سازنده و میانجی‌گرانه در بحران‌های موجود منطقه؛

- پیشبرد سیاست‌های عمل‌گرایانه و پرهیز از رقابت‌های ناخواسته با دیگر کشورهای علاقمند به گسترش همکاری با کشورهای منطقه؛

- مساعدت به کشورهای منطقه جهت عضویت در سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی؛

- گسترش همکاری‌های امنیتی با کشورهای منطقه در زمینه‌هایی چون مبارزه با تروریسم، مبارزه با مواد مخدر و جنایات سازمان یافته؛

- مشارکت در امور بشردوستانه منطقه؛

- تشویق کشورهای منطقه برای همکاری و همگرایی منطقه‌ای و نشان دادن مزیت‌های

سیاسی، اقتصادی و امنیتی همکاری‌های منطقه‌ای؛

- بهره‌گیری از موقعیت ژئوپلیتیکی ایران برای اتصال مناطق مختلف قفقاز، آسیای

مرکزی، خلیج فارس، شبه قاره و خاورمیانه به یکدیگر؛

- تعریف برنامه‌های توسعه ملی در راستای توسعه منطقه، بدین معنی که جمهوری

اسلامی ایران توسعه ملی خود را در یک منطقه توسعه یافته جستجو می‌کند.

همان‌گونه که گفته شد جمهوری اسلامی ایران امنیت و ثبات را مهمترین اولویت

استراتژیکی قفقاز جنوبی می‌داند و معتقد است که پیشبرد برنامه‌ها و سیاست‌های مربوط به

همکاری‌های منطقه‌ای مستلزم آن است که منطقه امن و با ثبات باشد لذا برای جمهوری

اسلامی ایران امنیت و ثبات منطقه ضریب مثبت برای امنیت و توسعه کشور محسوب شده و بی‌ثباتی و عدم امنیت منطقه بر امنیت و توسعه ایران تأثیر منفی دارد.

جمهوری اسلامی ایران همواره به سهم خود تلاش نموده است تا هم در عرصه‌های پیشگیری از منازعات و هم در عرصه‌های مدیریت بحران‌های موجود در منطقه، نقش سازنده‌ای داشته باشد که به‌عنوان نمونه می‌توان به نقش سازنده و مؤثر جمهوری اسلامی ایران در برقراری صلح تاجیکستان، میانجیگری اولیه در بحران قره‌باغ و نقش سازنده در برقراری صلح و ثبات در افغانستان اشاره نمود.

امنیت منطقه بدون تلاش همه‌جانبه میسر نمی‌شود و نمی‌توان بدون تعریفی درست از امنیت منطقه و الگوی قابل قبول برای ترتیبات امنیتی آن، انتظار داشت امنیت و ثبات در منطقه برقرار شود. موقعیت ویژه قفقاز جنوبی ایجاب می‌نماید تا برای این منطقه الگوی امنیتی خاصی تعریف شود که در آن منافع و مسؤولیت‌های هر یک از کشورهای منطقه، همسایگان و نیروهای مؤثر جهانی مشخص گردد. به نظر نمی‌رسد با راهبردهای واگرایانه، تک‌محور و تأکید صرف بر منافع ملی بدون توجه به منافع بلندمدت منطقه بتوان امنیت و ثبات منطقه را تأمین کرد.

الگوی دلخواه ترتیبات امنیتی ایران در منطقه، الگویی است که در برگیرنده مؤلفه‌های مهمی چون قابلیت انطباق با واقعیات و حساسیت‌های منطقه، کارآمدی و لحاظ نمودن عوامل مؤثر در تأمین ثبات منطقه را داشته باشد. در این راستا جمهوری اسلامی ایران آماده بررسی الگوی پیشنهادی سازمان امنیت و همکاری اروپا (۲+۳+۳) می‌باشد.

جمهوری اسلامی ایران در کنار رایزنی‌های سیاسی مستمر با همه کشورهای قفقاز جنوبی و آمد و شد مقامات در عالی‌ترین سطح، با تمامی کشورهای منطقه معاهدات متعددی را که اساس روابط همکاری‌های متقابل را شکل می‌دهد به امضا رسانیده است و با تمامی

کشورهای منطقه دارای روابط سیاسی، اقتصادی، تجاری و صنعتی به ویژه در موضوعاتی چون انرژی، حمل و نقل، ترانزیت و تقویت زیرساخت‌های مرتبط با آنها است.

روند رو به افزایش حجم تجارت و همکاری‌های اقتصادی بین ایران و کشورهای قفقاز جنوبی و ظرفیت‌های موجود در منطقه جمهوری اسلامی ایران را تشویق نموده است تا در جهت تسهیل، تقویت و گسترش تجارت، ترانزیت و حمل و نقل اقدامات زیر را معمول دارد:

- تسهیل قوانین و مقررات مربوط به ترانزیت از جمله کاهش بروکراسی از طریق اصلاح قوانین خود؛

- بهره‌گیری از فن‌آوری‌های جدید در امور ارتباطی؛

- احداث و تکمیل بیش از ۱۰ هزار کیلومتر آزادراه و راه اصلی تا سال ۲۰۰۹؛

- احداث آزادراه قزوین - رشت به طول ۱۳۸ کیلومتر در جهت توسعه کریدور شمال -

جنوب؛

- مرمت و بهسازی جاده باکو - آستارا؛

- مرمت و بهسازی مسیر آلت - قاضی محمد در داخل جمهوری آذربایجان در راستای

تقویت مسیر حمل و نقل تراسیکا ((TRASICA؛

- احداث بندر امیرآباد در حاشیه دریای خزر و اتصال آن به شبکه راه آهن سراسری ایران

و تجهیز و توسعه ۱۱ بندر و ۱۰۰ اسکله تخصصی؛

همکاری‌های جمهوری اسلامی ایران با کشورهای قفقاز جنوبی در امور انرژی یکی دیگر از زمینه‌های مهم همکاری‌های ایران با منطقه محسوب می‌شود. خرید و سواپ نفت، اتصال خطوط انتقال گاز و سرمایه‌گذاری در انتقال گاز ایران و ترکمنستان به اروپا از مسیرهای مختلف از جمله مسیر قفقاز، پروژه گازرسانی به ارمنستان، تأمین گاز نخجوان، اتصال خطوط انرژی الکتریکی آسیای مرکزی به قفقاز از طریق ایران و بهره‌گیری از ظرفیت ویژه اختلاف ساعت و

اختلاف مصرف در فصول مختلف بین این مناطق از جمله طرح‌های در حال بهره‌گیری یا طراحی شده در زمینه همکاری‌ها در خصوص مسائل تأمین انرژی است.

جمهوری اسلامی ایران همواره پیشتاز و ارائه‌دهنده پیشنهادهای مختلف برای همکاری‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای بوده است زیرا مطمئن است که منافع مشترک کشورهای منطقه موجب همگرایی‌های سیاسی و امنیتی شده و ثبات و امنیت منطقه را تحکیم خواهد ساخت. این امر به‌خصوص در بحث انتقال انرژی مصداق دارد.

جمهوری اسلامی ایران همان‌گونه که معتقد است انتقال گاز ایران از مسیر پاکستان به هند موجب کاهش تنش در شبه‌قاره می‌شود مطمئن است که انتقال گاز ایران از طریق قفقاز به اروپا ضمن آن که یک فرصت مهم سرمایه‌گذاری برای قرن ۲۱ در این منطقه محسوب می‌شود موجب افزایش ضریب امنیتی و ثبات منطقه قفقاز جنوبی خواهد شد.

در پایان یک بار دیگر از برگزارکنندگان این کنفرانس و توجه شما شرکت‌کنندگان ارجمند تشکر می‌نمایم و برای همه کشورهای منطقه آرزوی موفقیت و پیشرفت و توسعه دارم.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی